

<<ՍԵՎԱՆԻ Խ. ԱԲՈՎՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ>>

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ
ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ – Թեթև արվեստիկա

ԱՌԱՐԿԱ - Ֆիզկուլտուրա

ՀԵՂԻՆԱԿ – Նորիկ Հայրապետյան

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ – Ծովագյուղի միջնակարգ դպրոց

ԹԵԹԵՎ ԱԹԼԵՏԻԿԱ

Մինչև մեր օրերը պահպանված հնադարյան մշակույթի ստեղծագործությունները պատմում են այն մասին, որ մեր թվարկությունից համարյա հազար տարի առաջ մարզիկները մրցել են վազք, թռիչք և նետում ձևերից: Թեթևատլետիկական այս ձևերը հնադարյան մարդկանց մրցության ծրագրերի հիմքն են կազմել: Հաջորդ հարյուրամյակների ընթացքում թեթևատլետիկայում բազմաթիվ փոփոխություններ տեղի ունեցան: Զգալիորեն ավելացավ թեթևատլետիկական ձևերի քանակը, փոխվեց դրանց տեխնիկան: Ժամանակակից թեթևատլետիկական մրցաձևն իր մեջ ընդգրկում է վազքի ցատկերիդ նետումների, սպորտային քայլքի և բազմամարտի ավելի քան 40 տարբեր ձևեր: Թեթևատլետիկական 40 ձևեր դասվում են, այսպես կոչված, դասականի չարքը և ընդգրկում միջազգային խոշոր մրցումների՝ մատչային հանդիպումների, ավանդական մրցաշարերի, Եվրոպայի և այլ ռեգիոնալ մրցույթ ների ծրագրերում, իսկ 38-ը մտնում են օլիմպիական խաղերի ծրագրերի մեջ: Դրանք են տղամարդկանց համար՝ 100, 200, 400, 800, 1500, 5000, 10000 մ. վազքը, մարաթոնյան վազքը, (42 կմ. 195 մ.) 110 և 400 մ. արգելավազքը և 3000 մ. խոչընդոտներով վազքը, 4X100 մ. փոխանցավազքը 20 և 50 կմ. սպորտային քայլքը, ցատկ բարձրությունը, երկարությունը, ձողացատկը, եռացատկը, գնդի հրումը, սկավառակի, մուրճի, նիզակի նետումը և տասնամարտը, կանանց համար՝ 100, 400, 800, 1500 մ. վազքը, 100 մ. արգելավազքը, 4X400 մ. և 4x400 մ. փոխանցավազքը, ցատկ բարձրությունն ու երկարությունը, գնդի հրումը, սկավառակի, նիզակի նետումն ու հնգամ արտը: Բացի օլիմպիական այս ձևերից, միջազգային խոշոր մրցումների ծրագրում ընդգրկվում են կանացի երկու ձև ևս՝ 3000 մ. վազքն ու 400 մ. արգելավազքը, որոնք առայժմ օլիմպիական <<ճանաչու>> ձևեր չեն բերել:

Հայրենական թեթևատլետիկական մարզաձևի հիմնադրման տարեթիվն սկսվում է 1888 թվականից, երբ Պետերբուրգից քիչ ներքև գտնվող հանգստավայրային Տյարլևո փոքրիկ ավանում ստեղծվեց վազքի սիրահարների Անդրանիկ խմբակը: Այդ խմբակի անդամները երկրորդ առաջինն էին, որ սկսեցին սիստեմատիկաբար զբաղվել թեթևատլետիկայով, իսկ հետագայում՝ կազմակերպել նաև մրցումներդ 19-րդ և 20-րդ դարերի սկզբներին նմանատիպ խմբակներ ստեղծ վեցին նաև մյուս քաղաքներում: 1908 թ. տեղի ունեցավ թեթևատլետիկայի Ռուսաստանի առաջին չեմպիոնատը, որին մաս նակցեցին մոտ 50 մարզիկն էր: 1910 թ. թեթևատլետիկական մրցումներին առաջին անգամ մասնակցեցին կանայք: 1912 թ. ռուս մարզիկները, որոնց թվումն էին նաև 47 թեթևատլետ ներ, հանդես եկան Ստոկհոլմում

անցկացված 5րդ օլիմպիա կան խաղերում: Ռուս թեթևատլետներից և ոչ մեկը չկարողացավ մրցանակակիր դառնալ: Դեռ ավելին, մի շարք ձևերից նրանք գրավեցին վերջին տեղերը:

Սովետական թեթևատլետիկական մարզաձևի առաջին քայլերը կապված են 1918 թվականին երկրում ընդհանուր ռազմական ուսուցում (ընդհանրապես) մտցնելու հետ: Թեթևատլետիկական մի շարք վարժություններ ընդգրկվեցին ընդհանրապեսի ծրագրում: Արդեն 1918թ. տեղի ունեցավ Մոսկվայի անհատական թիմային առաջնությունը, և կացվեցին 4,5 կմ տարածության կրոսի մրցումն էր:

1920թ., Մոսկվայի Սոկոլնիկիում գտնվող դահուկային քաղաքական ընկերության մարզադաշտում կազմա կե ր պվե ց, այսպես կոչված, նախաօլիմպիադա, որն ընդունված է համարել թեթևատլետիկայի երկրի ան դրան իկ առաջնությունը: Հաջորդ առաջնությունները տեղի են ունեցել 1922, 1924, 1927, 1928 և 1931 թվականներին: 1934 թվականից սկսած ՍՍՀՄ առաջնություններն անց են կացվել ամեն տարի (բացի 1941 — 1942 թթ.):

Սովետական թեթևատլետիկական մարզաձևի պատմության մեջ խոշոր իրադարձություն հանդիսացավ 1928 թ համամիութենական սպարտակիադան:

Այն, ասես, նոր մեկնարկ տվեց սովետական թեթևատլետիկայի հետագա զարգացմանը: ՅՕական թվա կաններին մեր թեթևատլետները կարողացան զգալիորեն բարձրացնել իրենց վարպետությունը և մի շարք ձևերից հասնել եվրոպական և համաշխարհային նվաճումների մակարդակին: Սկավառակի նետման համաշխարհային նոր ռեկորդ սահմանեց Ն. Դումբաձեն, իսկ ձողացատկի Եվրոպայի ռեկորդ՝ Ն.Օզոլինը: Բարձր ցուցանիշներ ցույց տվեցին Զնամենսկի եղբայրները, Ռ. Լյուկոն, Պ. Գոլովկինը, Ա. Դյոմինը, Ս. Լյախովը և երկրի մյուս առաջատար թեթևատլետները:

1946 թ. Եվրոպայի հերթական առաջնության կազմակերպիչները (որը տեղի ունեցավ Օսլոյում) մրցությանը հրավիրեցին մա սնակցել նաև սովետական թեթևատլետներին: Հրավերքն ընդունվեց: Մեր մարզիկները նվաճեցին 20 մեդալ, այդ թվում 6 ոսկե, և միջազգային ճանաչում գտան:

Սովետական մարզիկներից առաջինը Եվրոպայի չեմպիոնի ոսկե մեդալը նվաճեց Տ՝ Սերյուկովան, որը մեծ առավելությամբ հաղթեց գնդակի հրում վարժությունում, իսկ տղա մարդկանց միջև մայրցամաքի առաջին չեմպիոն դարձավ Ն. Կարակուլովը, որը հաղթեց 200 մ, վազբատարածությունում:

Այդ օրվանից սկսած Սովետական Միության թեթևատլետները դարձան Եվրոպայի առաջնությունների մշտական մասնակիցները և դեռ չի եղել մի դեպք, որ նրանք տուն վերադառնան առանց ոսկե մեդալների: 1946—1974թթ, Եվրոպայի ինը առաջնություններում, ընդհանուր առմամբ, սովետական թեթևատլետները նվաճել են 84 սոկե պարզկներ:

Եվրոպայի առաջնություններում առավելագույն հաջողությունների են հասել Մ. Իսկինյան, Յա. Լուսիսը, Ն. Չիժովան և Վ. Բորզովը որոնք նվաճել են չեմպիոնների չորս պարզկներ: Ընդորում Յա. Լուսիսը և Ն, Չիժովան հաղթող են դարձել անընդմեջ չորս առաջնություններում: Երեք առաջնություններում անընդմեջ հաղթել են Վ. Կուզնեցովը և Տեր-Հովհաննիսյանը :

1965 թ, Եվրոպայի թեթևատլետների օրացույցում հայտնը վեց նոր մրցություն՝ Եվրոպայի գավաթի խաղարկությունը: Սովետական Միության հավաքական թիմերն այդ մրցումներում հաղթող են ճանաչվել հինգ անգամ:

1977թ., անց է կացվում թեթև ատլետների նոր մրցաշար, աշխարհի գավաթի համար: Խաղարկության կարող ճիշտ եվրոպական գավաթի խաղարկության նման է (ամեն մի ձևից թիմը ներկայացվում է մեկ մա սնակցով): Սակայն այս գավաթի խաղարկությանը մասնակցում են բոլոր մայրցամաքների հավաքականները, ինչպես նաև Եվրոպայի երկու և մեկ ամերիկյան ազգային թիմերը: Եվրոպայի երկու ուժեղագույն թիմերը որոշվում են Եվրոպայի գավաթի խաղարկության արդյունքների հիման վրա՝ 1977 թ. աշխարհի գավաթի խաղարկությանը մասնակցելու իրավունքը նվաճեց միայն ՍՍՀՄ կանանց թիմը, որը գրավեց 3-րդ տեղը՝ իրենից առաջ թողնելով Եվրոպայի հավաքականին և ԳԴՀի թիմին:

Մեր երկրում հաճախ թեթևատլետիկական կոչում են «№ 1 » սպորտաձև կամ անվանում «սպորտի թա գուհի»: Այդպես անվանելու բավականին մեծ հիմքեր կան: Այժմ թեթև ատլետիկական ամենամասսայական մարզաձևն է: Մեր երկրում թեթև ատլետիկայով մշտապես պա րա պով են ամենատարբեր տարիքի վեց միլիոն մարդ: Միննու/ն ժամանակ թեթևատլե տիկայկան մի շարք մրցումների մասնակցում են ավելի մեծ թվով մարզիկներ: Այսպես, «Պրավգա» թերթի մրցանակի համամիութենական կրոսին մասնակցում են ավելի քան 8—10 միլիոն վազողներ:

Երկրի թեթևատլետիկական առաջին ծածկած մրցասպարեզը՝ Լենինգրադի ձմեռային մարզադաշտը, սկսել է գործել 1949 թվականից:

Այժմ Սովետական Միությունում կան մի քանի տասնյակ նման մարզադաշ եր, որոնք հնարավորություն են տալիս ամբողջ տարին զբաղվել թեթև ատլետիկայով:

Մեր երկրում թեթևատլետիկական մարդաձևի զարգացման հարցերը դեկավարում է ՍՍՀՄ թեթև ատլետիկայի ֆեդերացիան, որը ստեղծվել է 1959 թվականին: Մինչ այդ (1924 թ. սկսած) այդ ֆունկցիաները կատարում էր ՍՍՀՄ թեթևատլետիկայի սեկցիան: ՍՍՀՄ թեթև ատլետիկայի ֆեդերացիան հանդիսանում է թեթևատլետիկական միջազգային երկու միավորումների միջազգային սիրողական թեթևատլետիկական ֆեդերացիայի (ԻԱԱ) և Եվրոպական թեթևատլետիկական ասոցիացիայի (ԵԱԱ) անդամ ԻԱԱՖը հիմնադրվել է 1912 թվականին: Այժմ այն միավորում է 150 երկրների թեթև ատլետիկայի ֆեդերացիաները և համարվում է ամենամեծ միջազգային սպորտային կազմակերպությունը: ԻԱԱՖ-ի կազմում ընդգրկված բոլոր ազգային ֆեդերացիաները բաժանված են հինգ խմբերի՝ ըստ ավյալ երկրում թեթև ատլետիկայի զարգացման մակարդակի ՍՍՀՄ թեթև ատլետիկայի ֆեդերացիան դասվում է բարձրագույն խմբում:

1896 թվականի մեր ժամանակների 1-ին օլիմպիական խաղերի ծրագրում ընդգրկվեց թեթևատլետիկայի 12 ձև, այդ թվում՝ 6 վազային, 4 ցատկային և 2 նետման: Արդեն այն **Ժամանակ, Աթենքում**, օլիմպիադայի գլխավոր իրադարձությունն էին հանդիսանում թեթևատլետիկական մրցումները: Այդ ժամանակվանից սկսած թեթևատլետների օլիմպիական մրցության ծրագրերը բազմաթիվ փոփոխությունների են ենթարկվել: Անհետանում էին հին ձևերը և ծնվում էին նորերը: Կինթեթ և ատլետները առաջին անգամ հանդես են եկել 1928 թվականի օլիմպիադայում: Այն ժամանակ նրանք մրցում էին ընդամենը 5 ձևից:

Սովետական թեթևատլետներն առաջին անգամ օլիմպիական խաղերին մասնակցել են 1952 թվականի հուլիսի 20-ին: Հենց այդ օրն էլ բացվեց սովետական սպորտի օլիմպիական խաղերի ոսկե «հաշիվը» և այդ արեցին թեթևատլետները: Սկավառակի նետում ձևում հաղթող դարձավ Ն. Պոնոմարյովան, իսկ հաղթողի պատվանդանին նրա աջ և ձախ կողմերում կանգնեցին նույնպես սովետական մարզիկները՝ Ե. Բագրյանցևան և Ն.Դումբաձեն :

1952—1976 թթ. օլիմպիական խաղերում ընդհանուր հաշվարկով Սովետական Միության թեթևատլետները նվաճել են 39 ոսկե մեդալ: Նրանք առավել հաջող հանդես եկան 17-րդ (11 ոսկե մեդալ և թիմային ոչ-պաշտոնական հաշվարկով հավաքած միավորների քանակով առաջին տեղը) և 20-րդ օլիմպիական խաղերում (9 բարձրագույն պարգևներ):

Սովետական թեթևատլետների մեջ ամենամեծ հաջողու թյան հասել է Վ. Սաներ, որը եռացատկում հաղթանակի է հասել Մեխիկոյում և Մոնրեալում: Օլիմպիադաներում երեք ոսկե մեդալ է նվաճել Տ, Պրեսսը, երկու բարձրագույն պարզև են գրանցել իրենց հաշվին Ն. Պոնոմարյովան, Վ.Կուցը, Ի.Պրեսսը, Վ. Գոլուբնիչինը, Վ. Սորգովը և Տ. Կազանկինան: Սովետական հինգ թեթևատլետներ՝ Գ. Չիբինան, Վ. Գոլուբնիչին, Յա, Լուսիսը, Ն.Չիժովան և Վ.Բորզովը ունեն օլիմպիական մեդալների լրիվ կոմպլեկտը:

Թեթևատլետների ներկայիս միջազգային օրացույցն իր մեջ ընդգրկում է հարյուրավոր մրցումներ: Օլիմպիական խաղերից բացի, առավել նշանակալից մրցումն էր են համարվում աշխարհի գավաթի խաղարկումը, Եվրոպայի ձմեռային և ամառային առաջնությունները, պանամերիկյան, աֆրիկական, ասիական և այլ ռեգիոնալ խաղերը, Եվրոպայի գավաթի խաղարկությունը, պատանիների Եվրոպայի առաջնությունը, համաշխարհային ուսանողական խաղերը:

Առայժմ թեթևատլետներն աշխարհի առաջնություն չունեն բացառությամբ սպորտային քայլքի աշխարհի առաջնությունը, որն առաջին անգամ տեղի ունեցավ 1976 թվականին և հաղթանակ բերեց սովետական մարզիկ Վ.Սոլդատենկոյին: Թեթևատլետիկական հասարակայնությունը առաջին տարին չէք որ քննարկում է աշխարհի առաջնության անցկացման գաղափարը, այսպես ասած, ((մաքուր վիճակում)), առանց օլիմպիական խաղերի հետ նրա համադրման: ԻԱԱՖ-ի ղեկավարները ենթադրում են, որ այդպիսի առաջնություն հնարավոր է կայանա 1988 թվականին:

Թեթևատլետիկական մրցումները կդառնան Մոսկվայի 22-րդ օլիմպիական խաղերի գլխավոր իրադարձություններից մեկը: Խաղերի ծրագրում կլինեն 38 ձևեր (նորից ընդգրկվել է 50 կմ քայլքը) 24-ը՝ տղամարդկանց, իսկ 14-ը կանանց: Օլիմպիական թեթևատլետների մրցումները տեղի կունենան Վ. Ի. **Լենինի անվան կենտրոնական** մարզադաշտում և նրան հարակից խճուղիներում (քայլքերը և մարաթոնյան վազքը):

Ընդունված կարգի համաձայն, յուրաքանչյուր մարզաձևումք երկիրը ներկայացվում է միայն մեկ մարզիկով: Բայց և այնպես, ԻԱԱՖը հատուկ որակավորման նորմաներ է սահմանել թեթևատլետների համար օլիմպիական խաղերին մասնակցելու թույլտվություն ստանալու առումով: Այդ նորմատիվների կատարման դեպքում ազգային ֆեդերացիան կարող է ևս երկու մառզիկ ուղարկել միննույն ձևում հանդես գալու համար:

